

Borovský, Tomáš

Jaroslav Marek (1926–2011) : strážce kontinuity

In: *Pod ochranou Kleió : historické obory na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity*. Borovský, Tomáš (editor); Němec, Jiří (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. 57-58

ISBN 978-80-210-9258-7; ISBN 978-80-210-9259-4 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141041>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

zřídka vedle reprodukce hlavních myšlenek recenzované knihy nastiňoval své vlastní návrhy řešení a doplňky.

Vedle ryze odborných prací zpracoval Jaroslav Kudrna také četná skripta, jež se svou úrovní vymykala tradičním skriptovým textům, neboť nebyla kompilací, nýbrž výsledkem vlastního výzkumu pramenů. Věnoval je středověkým dějinám západoevropských zemí (Francie, Itálie, Španělsko, Německo) a dějinám dějepiscetví, včetně v té době cenné *Čítanky k dějinám dějepiscetví 1-2* (1983, s Josefem Petráněm). Svými doslovy a úvody doprovázel řadu překladů klasických děl, od Vicových *Základů nové vědy* přes práce Hegelovy až po Le Goffovu *Kulturu středověké Evropy* nebo Ecův román *Jméno růže*. Jako školitel vedl množství prací o dějinách středověku a problémech historiografie a vychoval řadu historiček a historiků, kteří jsou dnes součástí odborné komunity. Dlouhodobé zdravotní problémy vedly v roce 1992 k jeho odchodu do penze a byly příčinou předčasné smrti Jaroslava Kudrny.

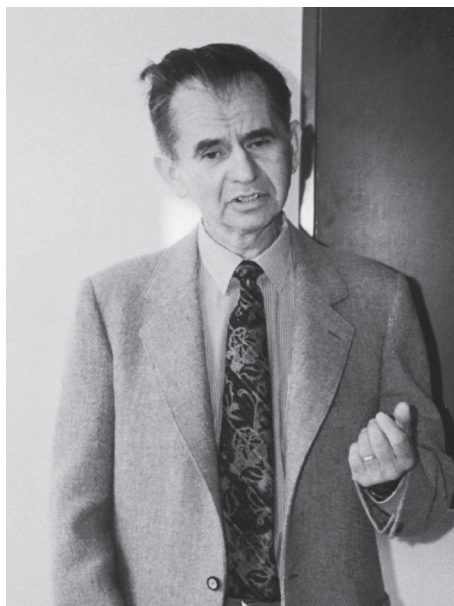
Jaroslav Marek (1926–2011)

Strážce kontinuity

Oborem Jaroslavu Markovi bytostně bližším byla česká literatura (a nejen česká), osudem se mu stala historie. Obě specializace vystudoval na brněnské univerzitě v letech 1945–1949. V závěru studia byl při prověrkách podmíněčně vyloučen kvůli svým politickým postojům, nakonec ale mohl dostudovat. Diplomovou práci psal u Rudolfa Urbánka, kterého považoval za jednoho z mála svých skutečných učitelů. Ačkoliv jej vynikající předpoklady předurčovaly k akademickému působení, nemohl na ně v první půli padesátých let vůbec pomýšlet. Teprve roku 1956 uspěl v konkurzu na aspirantské místo v brněnské pobočce Historického ústavu Československé akademie věd.

Jeho aspirantská práce *Společenská struktura moravských královských měst v 15. a 16. století*, která vyšla v zestručněné podobě roku 1965, uvedla české urbánní dějepiscetví na evropskou úroveň. Inspirovaly ji strukturalistické přístupy a braudelovské kvantifikující dějepiscetví, stála však také na kritickém promýšlení možností a limitů statistického vyhodnocování berních pramenů. Marek se ve výzkumu neustále pohyboval na několika úrovních (společenské poměry konkrétního města, specifika moravské městské sítě, situace v Českém království a obecně města v Evropě) a analyzoval vztahy v rámci těchto úrovní a mezi nimi. Ač jeho práce nemohla být přímou polemikou s marxistickými interpretacemi, názorně ukázala na společenském vývoji v předmoderních městech jejich neudržitelnost. Odevzdáním a úspěšným obhájením kandidátské práce se Jaroslavu Markovi otevřel prostor pro zkoumání náročnějších a abstraktnějších témat. Věnoval se teorii a dějinám dějepiscetví, otázkám kulturních dějin a zrodu moderní české kultury.

V šedesátých letech, kdy také konal první přednášky pro posluchače historie na brněnské filozofické fakultě, se jeho publikační a zejména recenzní činnost rozvinula ve fascinující šíři. Opomíjené žánry recenze a anotace získávaly v jeho pojetí novou kvalitu a Marek referoval o tematicky obsáhlém spektru knih. Slovy Františka Šmahela, „Jaroslav raději četl, než psal“. V sérii článků v revue *Dějiny a současnost* seznamoval čtenáře s metodologickými výboji soudobého evropského, zejména francouzského myšlení a uváděl historiky do problematiky

strukturalismu; v řadě portrétů věnovaných vybraným historikům mapoval vývoj moderního dějepisectví; analytickými studii si připravoval půdu pro několik monografií, jež měly vyjít v době, kdy se uvolněná šedesátá léta překlápěla do normalizační bezvýchodnosti. Na vydání si však musely počkat více než dvě desetiletí, sazba antologie textů o kulturních dějinách byla dokonce rozmetána a již nikdy se ji nepodařilo dát znovu dohromady. Jaroslav Marek byl na počátku sedmdesátých let propuštěn z Historického ústavu, nové místo se mu nakonec podařilo získat ve Státní vědecké knihovně.

Jedinou knihou, která v sedmdesátých letech vyšla, byla monumentální dvoudílná syntéza *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví* (1973, 1977), na které spolupracoval s Františkem Kutnarem. Vyjít ovšem mohla pouze za podmínky, že Markovo jméno nebude uvedeno. Základní dílo českého a slovenského dějepisectví bylo postiženo i cenzurními zásahy, jež odstranila nová vydání (1997, 2009). Přes encyklopedický charakter, který si vynutilo zaměření knihy jako studijní příručky, představují Markovy kapitoly v hutných a výstižných charakteristikách epoch dějin dějepisectví a vybraných historiků kultivované a náročné uvedení do hlavních momentů vývoje našeho oboru. Samizdatové příspěvky Jaroslava Marka z let normalizace jsou nečetné, o to intenzivněji studoval literaturu v širokém záběru společenských věd, kterou do fondů Státní vědecké knihovny objednával. Po roce 1989 se vrátil do brněnské pobočky Historického ústavu, začal přednášet na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (přičemž odmítl zrychlené jmenování profesorem v rámci rehabilitací a prošel řádným habilitačním a profesorským řízením) a stal se členem redakční rady *Českého časopisu historického*. V sérii studií v tomto periodiku obnovoval teoretické základy českého dějepisectví po čtyřech desetiletích marxistického dogmatismu. Pro zamýšlenou novou syntézu českých dějin napsal svazek *Česká moderní kultura* (1998), ve kterém promyšleně představil zrod moderní emancipované české společnosti v 19. století a na počátku 20. století.

Především ale vyšly dvě knihy připravené na sklonku šedesátých let. Dílo *O historismu a dějepisectví* (1992) zůstává dodnes základním teoretickým textem českého dějepisectví. Fenomén historismu se stal záminkou k analýze základních kroků historikovy práce při vytváření obrazu minulosti, od historického faktu až po sféru hodnot. Ukotvení Markova přemýšlení v českém strukturalismu se ukazuje v kombinaci výkladu problémového s podáním vývoje zkoumaných otázek v čase a ve vnitřně minuciózně provázané koncepci této práce. Nezbyvá než litovat, že politické poměry zpozdily vydání o dvě desetiletí, neboť kniha v řadě ohledů předběhla novou vlnu zájmu o historismus v evropském a severoamerickém dějepisectví. Málomocný text vypovídá o duchovním spříznění autora a hlavního aktéra knihy tolik jako monografie *Jaroslav Goll* (1991). Prostřednictvím jemně vykresleného portréту zakladatele moderní historické vědy v Čechách seznámil Marek čtenáře s intelektuální a kulturní tvářností české společnosti jeho doby. A podobně jako Jaroslav Goll se i Jaroslav Marek neokázale rozloučil s odborným působením. Po těžkém úraze v roce 2001 přestal publikovat, odešel z redakčních rad časopisů a ukončil své přednášky, v nichž nastavil vysokou úroveň pedagogické práce.

Studii věnovanou dílu svého přítele Františka Kutnara nazval Jaroslav Marek *Strážce času*. Markova schopnost nalézat ve zdánlivě přetržitém vývoji českého dějepisectví ve 20. století skryté spojnice a myšlenkové ozvěny snad opravňuje volbu titulu tohoto medailonu. Jeho pojetí dějin a dějepisectví naposledy připomenul posmrtný výbor studií *Mistra dělá zkratka* (2017).